

Durali Yılmaz'ın Şeyh Bedrettin İsyançı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu Romanı Üzerinde Bir İnceleme

Durali Yılmaz's Journey of Seyh Bedrettin a Rebellant Sufi an Investigation on the Novel



Duygu Gül BİLİR

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Isparta, Türkiye.

ORCID: 000-0001-2345-6789

E-mail: duyugul_1993@hotmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 25.09.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 19.11.2019

Kaynak Gösterim / Citation:

Bilir, Duygu Gül (2019). "Durali Yılmaz'ın Şeyh Bedrettin İsyançı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu Romanı Üzerinde Bir İnceleme".

Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, 11/22, s. 55-79. <http://dx.doi.org/10.26517/ytea.409>

Öz

Kurmaca ve fantezinin peşinde olan sanatkar için tarih, istediği gibi yoğunlaşarak şekillendirebileceği, üzerine kendi gerçekliğini inşa edebileceği bir oyun alanıdır. Özellikle karanlıkta kalmış haklarında gerçekliği kanıtlanabilir bilgiye ulaşılmamış tarih dönemleri, kişiler ve olaylar sanatkarlara daha serbest bir alan sunar. Hakkında kısıtlı bilgiye sahip olunan, 15. yüzyıl Osmanlısında Kıy Ege'de patlak veren isyandan sorumlu tutularak idam edilen Şeyh Bedrettin, sanatkarları kendine çeken tarihî bir kişiliktir. Söylenti ile gerçekliğin birbirine karıştığı yaşamıyla farklı çevrelerce sahiplenilen Şeyh Bedrettin, Cumhuriyet'in erken döneminde ilk olarak Şerefettin Yaltkaya tarafından inceleme konusu yapılır. Şeyh Bedrettin'in düşünce dünyası ve adının karıştığı isyan hareketi Marksist görüşe sahip sanatkarların Şeyh Bedrettin'i tarihteki ilk Marksist olarak anlamlandırmasına neden olur. Şeyh Bedrettin'le alakalı bilimsel ve sanatsal çalışmalar arttıkça farklı görüşlere sahip sanatkarlar, Şeyh Bedrettin imajını kendi gerçeklikleriyle yeniden kurarlar. Sanatkarın dünya görüşüne göre Şeyh Bedrettin Marksist bir isyançı ya da haksızlığa uğramış bir sufi olarak kurmaca dünyalarındaki yerini alır. Bu çalışmada Durali Yılmaz'ın İsyançı Bir Sufi'nin Darağacı Yolculuğu romanının kurmaca dünyasındaki Şeyh Bedrettin imajı incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Bedrettin, isyan, tarih, kurmaca.

Abstract

For an artist in pursuit of fiction and fantasy, history is a treasure that he can make his own reality upon which he can knead and shape as he wishes. Some of the darker historical periods, which are more difficult to access, which are clear about them, are focused and the events are more attractive to the artists. Sheikh Bedrettin, who was held responsible for the rebellion that erupted in the coastal Aegean of the 15th century Ottoman Empire, is an attractive personality for artists. Sheikh Bedrettin was first examined by Şerefettin Yaltkaya in the early period of the Republic. Sheikh Bedrettin's world of thought and the rebellion movement in which his name is confused the signature of the artists with a Marxist view leads to the interpretation of Sheikh Bedrettin's first Marxist in history. As Sheikh Bedrettin's technological background and approach increases, artists who have different views establish their own designs that show the image of Sheikh Bedrettin. According to the artist's worldview, Sheikh Bedrettin takes his place in the fictional worlds as a Marxist rebel or an unjust Sufi. Buyan Durali Yılmaz's novel of The Insurgent Sufi's Darağacı Journey to explore the image of Sheikh Bedrettin in the fictional world.

Keywords: Sheikh Bedrettin, revolt, history, fiction.



Extended Summary

The life of Sheikh Bedrettin and his world of thought could not be clarified in all aspects. In particular, sources of information about Sheikh Bedrettin's appointment as a cascade and what happened the reafter are limited. The sources of information about Sheikh Bedrettin's life before being Musa Çelebi's are more extensive. There are various sources of information about Sheikh Bedrettin's education, which carried him to the position of "cadi-lesker". Sheikh Bedrettin's father, Kadi Israel, was the first person interested in his education. Following the education, he received under the supervision of his father; He continues his education in the important science centers of the fifteenth century such as Bursa, Konya, Cairo and Tabriz. The first lessons are about reading and memorizing the holy book of the Quran. Then he learns the grammar rules of Arabic, the language of the holy book. He had a short-term education in Bursa Thermal Spa Madrasah and then he went to Konya. Sheikh Bedrettin wanders the Anatolian geography by furthering his education in the important educational centers of Anatolia. The last two stops of the educational journey are Cairo and Tabriz. After the death of Hüseyin-i Ahlati, Sheikh Bedrettin moved to his office and stayed there for six months. The grandson of Sheikh Bedrettin Hafız Halil Menakibname says that the other caliphs who are jealous of his grandfather are disturbing and causing problems. Shaykh Bedrettin, unable to cope with these problems, decided to return to Anatolia and left Cairo with his family. Other elements that Menakibname did not mention may have played a role in this sudden departure, dated 1404-1405. The political turmoil in Cairo is one of the reasons for his decision to return to Anatolia. It is difficult to get clear information about the experiences of Sheikh Bedrettin after his return to Anatolia. The geography of Anatolia is dominated by war and chaos. Throne fights are taking place in the Ottoman Empire. In Anatolia, Çelebi Mehmet and Rumeli Musa Çelebi are trying to establish their own order. Sheikh Bedrettin, the rivalry between the brothers is next to Musa Celebi. The struggle for the throne, which resulted in the loss of Musa Çelebi, discredited Sheikh Bedrettin. Sheikh Bedrettin is also responsible for the rebellion in the coastal Aegean. These events prepare the tragic end of Sheikh Bedrettin.

The reason why Sheikh Bedrettin appeared as a historical character that aroused interest in the Republican period was the rebellion movement, which

was mixed with his name. Rebellion takes place in Aydın and Manisa regions under the leadership of Börklüce Mustafa and Torlak Kemal. Börklüce Mustafa and Torlak Kemal use Vâridât, which is a collection of Sheikh Bedrettin's views and mystical orientations in the field of Sufism. Under the leadership of Torlak Kemal and Börklüce Mustafa, known for his proximity to Sheikh Bedrettin, the rebellion in the coastal Aegean creates a small civil war in the Ottoman Empire. This rebellion was suppressed bloody by the Ottoman army.

Torlak Kemal and Börklüce Mustafa, the pioneers of the rebellion, defend a philosophy of life that prepares the ground for the rebellion. Considering the close proximity of Torlak Kemal and Börklüce Mustafa to Şeyh Bedrettin, it is suggested that the source of this philosophy was the ideas of Şeyh Bedrettin. Sheikh Bedrettin is considered the creator of the rebellion. This leaves Sheikh Bedrettin to the death row, leaving behind dozens of questions awaiting answers. These questions are answered by different ideological groups on their own axes since the first years of the Republic. These answers are added as new variants to the image of Sheikh Bedrettin.

Durali Yılmaz's Sheikh Bedrettin Rebellion The image of Sheikh Bedrettin, drawn in the Sufi's Daragaci Cruise, looks at the fiery rebellion of Torlak Kemal and Börklüce Mustafa. Sheikh Bedrettin takes his place in the fiction of the novel with his ideas and not his actions. In the novel, Sheikh Bedrettin's inner reckoning and regrets. In addition, according to the period he lived, well-educated bikrim owner Sheikh Bedrettin's life and dilemmas, which were formed by the merger of reality and fantasy, were found in the novel.

Giriş

Tarihî olaylar ve kişilikler, tarih biliminin malzemesi olarak tarih araştırmacıları tarafından olabildiğince tarafsız yönelişle araştırma ve incelemeden geçirilip nesnel bilgiye dönüştürülürler. Tarihçinin amacı tarihi en gerçekçi hâliyle ortaya çıkararak tarih bilimine hizmet etmektir. "Tarih bilimi, toplumların gelişim ve değişim sürecinde yaşadığı olayları ve olguları belgelerin ışığında inceler ve değerlendirir. Bunu yaparken de objektif kriterlere bağlı kalmak zorundadır. Ancak, tarihçi her ne kadar belgelere dayansa da objektif olma çabası gösterse de tarih metni de neticede bir yorum olarak ortaya çıkar. Bu metin, tarih araştırmacısının yaşadığı çağın içinden yönelttiği dikkatin ve tercihlerin bir sonucu olmaksızın kurtulamaz" (Carr, 1993: 31). Yaşadığı çağdan tarihî olayları tarafsız olarak aydınlatmaya çalışan tarihçilerin karşılaştığı zorluklardan biri araştırma konusu yapılan tarih nesnelere hakkında yeterli belge bulunmaması, bulunan belgelerin gerçekliğinin şüphe götürür olmasıdır.

Karanlıkta kalan tarihî kişiler ve dönemler sanatçılar için büyük bir ilham kaynağıdır. Hakkında az şey bilinen tarih nesnelere sanatçıların kullanımı için daha elverişlidirler. Kullanılan tarihî nesne ne kadar bulanıksa sanatçının hayal dünyasında yeniden inşası kolaylaşır, inandırıcılığı artar. Popüler kültürde tarihin nesnesi olan kişiler ve olaylar pek çok sanatsal çalışmaya konu olmaktadır. 15. yüzyılda Anadolu ve Rumeli topraklarında yaşamış mutasavvıf, âlim ve devlet adamı Şeyh Bedrettin, adının karıştığı isyan hareketi sonucu trajik şekilde idam edilmesiyle sanatçıların ilgisini çekmiş, Cumhuriyet'in erken döneminden itibaren edebiyat malzemesine dönüşmeye başlamıştır.

M. Şerefettin Yalpkaya, Cumhuriyet'in ilk yıllarında M. Fuat Köprülü'nün yönlendirmesiyle Şeyh Bedrettin üzerine bir araştırma yapar. Bu araştırmanın etkisiyle Şeyh Bedrettin, araştırmacıların ve sanatçıların ilgisini çekmeye başlar. Araştırma sonuçları Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin adıyla 1924 yılında yayınlanır. Bu çalışmayla Şeyh Bedrettin'in tarihî kimliği ve adının karıştığı isyan hareketi gündeme gelir. Şerefettin Yalpkaya'nın çalışmasından sonra Şeyh Bedrettin çok sayıda araştırmaya konu olur. "Şeyh Bedrettin, hakkında yapılan ilmi araştırmalara paralel çizgide çeşitli sanatkârlar tarafından edebî eser seviyesinde ele alınmış, sanatkârların estetik anlayışına, bakış açısına ve ideolojik kodlamasına bağlı olarak farklı şekillerde yorumlanmıştır." (Gariper vd. 2007: 154). Nazım Hikmet, Yalpkaya'nın çalışmasından hareketle 1929 yılında Kab-

lettarih şiiirinde ve 1936'da Simavne Kadısı Ođlu Őeyh Bedrettin Destanı'nda Őeyh Bedrettin'i edebî eser seviyesinde konu edinir. Nazım Hikmet'in bu eserlerinde "Őeyh Bedrettin'in kiŐiliđinde takdim ettiđi 'toplumcu, idealist, paylaşımcı, materyalist, feodal dűzen karŐıtı ihtilalci halk kahramanı' imajı, sonraki yıllarda sol kesimin hem popűler tarihçiliđinde hem de sanat ve edebiyatında bu tarihsel saptırma dođrultusunda idealist toplumcu bir yaklaşımla işlenmeye ve yűceltilmeye çalıŐılır" (Ocak, 1998: 141). Őeyh Bedrettin'e karŐı sol kesimde Nazım Hikmet öncűlűđűnde baŐlayan ideolojik kodlama, tarihî gerçekliđi yeterince ortaya konulamamıŐ Őeyh Bedrettin etrafında devletin sűműrű dűzenine baŐkaldırın materyalist bir kahraman imgesi oluŐturur. Sol kesim tarafından oluŐturulan Őeyh Bedrettin imgesi 1990'dan itibaren, İslámcı kesim tarafından, "solun elinden kurtarılmaya", materyalist kimlikten sıyrılmaya, kısaca bir anlamda "sol ideoloji tarafından sahiplenilmiŐ bu tarihsel Őahsiyeti geri almaya yűnelik yayınların konusu yapılır. Bu yayınlarda Őeyh Bedrettin'in sanıldıđı gibi İslám dinine karŐı olan materyalist dűŐűnce adamı ya da isyancı bir Batını deđil, aksine Sűnni İslám'a sıkı sıkıya bađlı ciddi bir álim ve mutasavvıf olduđu tezi savunulur" (Ocak, 1998: 141). Őeyh Bedrettin'in birbirine karŐı olan iki ideolojik grup tarafından kullanılması ya da taraf yapılmaya çalıŐılması hayatının iki grup için de yorumlanmaya műsait olmasından kaynaklanır.

Sanatçı, eserini ortaya koyarken gerçekliđi kendi içinde olan kurmaca bir dűnya inŐa etme çabasındadır. Yer yer olađan gerçeklikle keŐiŐe de bir eserin gerçekliđi ve tutarlılıđı kendi içinde sorgulanır. Sanatçı, dıŐ dűnyadaki herhangi bir nesneyi, kiŐiyi, eŐyayı vb. eserinde kullanabileceđi gibi tamamen kendi hayalindeki yapılarla da eser meydana getirebilir. Eserine konu olarak tarihî nesnelere sečen sanatçılar için tarih, kurmaca dűnyalarında yeniden inŐa edebilecekleri bir malzeme hâline gelir.

"Temelde sanat eseri için tarih amaç deđil araçtır. Sanat eserinin tarihin gerçekliđini bulup çıkarmak, ona görünűrlűk kazandırmak gibi temelde bűyle bir varlık sebebinden sűz etmek pek dođru olmaz. Sanat eseri tarihten aldıđı malzeme ile kurmaca bir dűnya oluŐturmanın, estetik bir yapı kurmanın peŐindedir. Bunun yanında tarihin gerçekliđini ortaya koyma çabasına giriŐmiŐ, olayların ve olguların gerçekliđini sanat eserinin dűnyasında sergileme uđraŐına giriŐmiŐ eserlerle de karŐılaŐılır. Fakat bu tűr eserler gittikçe sanat eserinin estetik dűnyasından uzaklaŐarak öğretiler

yahut bir düşünceyi yaymaya yönelik olmaktan kurtulamaz. Bu tür eserler içerisinde estetik kadro ile ideolojik tabakayı birlikte yürütme başarısına ulaşan az sayıda ürünle karşılaşılır.” (Gariper, 2006: 118)

Bilim ve sanat dünyasında Şeyh Bedrettin'in adının duyulmasının ardından onu konu edinen çok sayıda eser yazılır. 1969'da Orhan Asena Simavnalı Şeyh Bedrettin adıyla bir tiyatro kaleme alır. Bunu Erol Toy'un 1973'te iki cilt olarak yayımlanan Azap Ortakları romanı takip eder. Hilmi Yavuz 1975'te Bedrettin Üzerine Şiirler başlığı altında İkinci Yeni duyarlığından beslenen bir şiir kitabı çıkarır. Mustafa Necati Sepetçioğlu, Darağacı romanını 1979'da yayımlar. Tiyatro oyuncusu ve yazarı Mehmet Akan 1986'da aynı konuda Hikâye-i Mahmud-i Bedrettin oyununu kaleme alır. Şair Ahmet Telli çeşitli şiirlerinde Şeyh Bedrettin'i şiir diliyle işler. Nâzım Hikmet'e yakınlığı ile bilinen Sovyet yazarı Radi Fiş bir roman yazar, bu roman Ben de Halimce Bedrettinem adıyla Türkçeye çevrilir. Durali Yılmaz, 2002'de çalışma konumuz olan Şeyh Bedrettin İsyancı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu romanını yayımlar. Son olarak Kadir Mısıroğlu imzasıyla 2005 yılında Kavuklu İhtilâli Şeyh Bedrettin adlı küçük hacimli roman yayımlanır.

I. Durali Yılmaz'ın Şeyh Bedrettin İsyancı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu Romanı

İsyancı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu romanında Şeyh Bedrettin, en önemli eseri kabul ettiği Teshil'i bitirdiği sahne ile romanın dünyasındaki yerini alır. Teshil, Şeyh Bedrettin'in olgunluk eseri olacak ve bu eser Musa Çelebi'nin kurmayı düşlediği büyük cihan devletinin hukuk kitabı olacaktır. Ancak Çelebi Mehmet'in kardeşini yenmesiyle bu arzu gerçekleşemeyecek bir hayale dönüşür. Şeyh Bedrettin'in içinde bulunduğu psikolojiyi belirtmek amacıyla fıkıh kitabı Tehsil'in başındaki not epigraf şeklinde verilerek romana başlanır. "Allah, beni, zalimlerin elinden ve zâlimlerin yardımcı ve yandaşlarının şerrinden korusun. Bütün ayıplarımı ve kusurlarımı örtsün. Felaketlerimi ve üzerime gelecek bütün kötülükleri giderip yok etsin..." (Yılmaz, 2002: 9). İznik, 26 Temmuz 1413 Çarşamba tarihini taşıyan bu notta, Şeyh Bedrettin, kendisine güven vermeyen bir çevrede bulunduğunu, sürgünde olduğu için bulunmaya zorlandığını ve kendini bekleyen kötü niyetli kişilerin eylemlerinden Allah'a sığındığını ifade eder.

Yaşamı boyunca çok sayıda eser yazan Şeyh Bedrettin'in eserlerinin sayısını Bursalı Mehmet Tahir otuz sekiz olarak verir, eserlerin birçoğunun nüshası bu-

gün yoktur (Severcan, 1996: 7). Şeyh Bedrettin'in bilinen en önemli iki eseri Teshil ve Vâridât'tır. Teshil'i bizzat kendisi hazırlayan Şeyh Bedrettin, bu eseriyle hukuk alanında daha önce örneğine rastlanmamış bir kitap ortaya koymayı hedefler. Vâridât ise Şeyh Bedrettin'in sohbetlerinde anlattıklarının müritleri tarafından yazıya geçirilmesiyle oluşturulan toplama kitaptır.

Şeyh Bedrettin'in Marksist ideolojinin içine çekilmesi Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal önderliğinde gerçekleştirilen isyana, İslâm'ın kaidelerine karşı görüşleri ise Vâridât'a dayandırılır. Onun Vâridât'ta İslâm dininin kaidelerine aykırı söylemleri, adının karıştığı isyan hareketiyle birleşince Şeyh Bedrettin'i idam sehпасına götüren süreç hızlanır. Vâridât'ta,

1. "Doğrusu biz emaneti göklere, yeryüzüne ve dağlara sunduk.' Ben bu sözle Allah'ın sureti anlamına geldiği düşüncesindeyim çünkü Âdem Allah'ın bir sureti biçiminde yaratılmıştır." (Şeyh Bedrettin 1990: 10)
2. "(Hicrî) Sekiz yüz sekiz yılı cuma gününde yeşiller giyinmiş iki kişi gördüm. Birinin elinde Allah'ın selamı ona olsun İsa'nın ölüsü vardı. O iki kişi sanki bana İsa'nın bedeninin öldüğünü ima ediyorlardı. Allah daha iyi bilir. Halk tabakasının iddia ettiği gibi ölü bedenlerin yeniden dirilmesi doğru değildir. Fakat öyle bir zaman gelebilir ki insanlardan kimse kalmazsa yeniden topraktan babasız ve anasız insan doğar ve evlenmeye çoğalır." (Şeyh Bedrettin 1990: 17)
3. "Cennet ve cehennem ile ayrıntıların anlamlarının cahillerin akıllarından geçen anlamlarla ilgisi yoktur." (Şeyh Bedrettin 1990: 17)

şeklinde İslâm inanç sistemiyle uyuşmayan söylemlerin yanında Vâridât'ta Şeyh Bedrettin kendi özelliklerinden de bahseder. "Bazı zamanlar okumaya dalmış olduğumda gönlüme sanki pırl pırl parlayan birtakım kişilerin görüntüsü düşer. Düşüncelere dalar ve bu kişilerin görüntüleri beni meşgul eder. Her ne kadar bu düşünceyi gönlümden atmaya çalışsam da atamam. Bir de bakıyorum ki ertesi gün o kişi beni ziyaret etmeye geliyor ve onu bilfiil görüyorum" (Şeyh Bedrettin, 1990: 35). Kendi mistik yönünü vurgulayan böyle bir anlatımla Şeyh Bedrettin'in saygınlık kazanması kolaylaşır. Şeyh Bedrettin'in Vâridât'ı, Şeyh'in kerametlerini ve dinî konulardaki görüşlerini öğrendiğimiz eseridir. Bu eserin Şeyh Bedrettin'in bizzat kendisi tarafından yazılmayıp onun sohbetlerine katılan müritleri tarafından sonradan yazıya geçirilmiş olması eserin güvenilirliği açısından kaygan bir zemin oluşturur.

Börlüce Mustafa ve Torlak Kemal'in kıyı Ege'de Osmanlı Devlet'ine karşı başlattıkları isyanın motivasyonu olarak devletin yönetim ve vergi konularındaki baskıcı tavrı gösterilir. Devlet sistematığına bir başkaldırı meydana getiren isyan, Marksist ideoloji ile bu noktada bağdaştırılır.

Şeyh Bedrettin'i Marksist ideoloji ile eserlerine taşıyan sanatçıların görüşlerini dayandırdıkları iki önemli nokta isyan ve Vâridât'tır. Teshil ise hukuk alanında yazılmış aklı hitap eden bir kitaptır. Çalışmamıza konu olan romanda kurgu Teshil üzerine oturtulur.

Kahire'de eğitimini ve tasavvufi anlamda olgunlaşmasını tamamlayan Şeyh Bedrettin, Edirne'ye geri dönmelerinden sonra Rumeli'de sultanlığını ilan eden Musa Çelebi'den kazaskerlik teklifi alır. Romanda Şeyh Bedrettin'in devlet teşkilatında görev almak gibi bir amacının olmadığı tek isteğinin Teshil'i bitirmek olduğu, ısrarlar nedeniyle görevi kabul ettiği vurgulanır. İstemediği bir makama oturmasına rağmen Şeyh Bedrettin, bu görevi içselleştirerek kendisine ulvî bir amaç belirler. Bu dönemde Osmanlı devleti iki koldan yönetilmektedir. Rumeli'deki yönetimin kazaskeri olan Şeyh Bedrettin, Anadolu'nun yazgısının değişmesini, yüzyıllardır süren kargaşanın sona ermesini istemektedir. Fıkıh konusundaki ününü herkesin bildiği Şeyh Bedrettin, Musa Çelebi ile beraber, cihana hâkim bir hukuk devleti kurmak ister. Bu nedenle fıkıh alanındaki çalışmalarına çok önem verir. Fıkıh alanında devrim yapmak isteyen Şeyh Bedrettin Teshil'i bitirmek ister.

"Şeyh Bedrettin, Musa Çelebi'deki cevheri gördü; onun, Rumeli ve Anadolu'yu kurtuluşa götüreceği bir büyük lider olduğuna inandı. O andan itibaren bir büyük cihan devleti düşledi. Bu cihan devletinin hukuk temellerini atmak da kendisine düşüyordu... O, insani olanı dini olana ezdirmeyen, aristokrasiyi halkın üstüne çıkartmayan bir hukuk düzeninin temellerini atacaktı. Aslolan da bu temeldi; kılıç ve kana dayanan bir temel üzerine cihan devleti kurulamazdı. Süreklilik ancak kalem ve mürekkeple olabilirdi." (Yılmaz, 2002: 11-12)

Şeyh Bedrettin'in hayalini kurduğu hukukî temeller üzerine oturacak olan cihan devleti daha kurulma aşamasındayken, yerini klasik Osmanlı devlet yapısına bırakır. Çünkü Musa Çelebi, kardeşi Çelebi Mehmet'le girdiği iktidar mücadelesini kaybeder. Musa Çelebi'nin ölümü, Şeyh Bedrettin için zor günlerin başlangıcı olur. Hâkimiyeti eline alan Çelebi Mehmet, Musa Çelebi'nin

Rumeli’de kurmaya başladığı düzeni dağıtır. Dönemin kazaskeri olan Şeyh Bedrettin, ilmine hürmeten infaz edilmez, İznik’e sürgüne yollanır.

“Şeyh Bedrettin, tanınmış bir bilgindi. Onun hakkında karar vermek için epeyce düşünen Mehmet Çelebi, çevresindeki bilginlere danışarak fermanı çıkardı: Şeyh Bedrettin, İznik’te oturmaya zorunlu tutulacak, kendisine bin akçe aylık verilecek, şehrin dışına çıkmamak kaydıyla dilediği gibi yaşayabilecek, diledikleriyle konuşabilecekti. Ziyaretine gelmek isteyenlere asla engel çıkarılmayacaktı. Durumu öğrenen Şeyh Bedrettin, kendisine bağlanan aylığa şaşırı. Bu, devletin en üst düzey görevlilerine ödenen paraydı. Neredeyse kazaskerlik aylığını aynen veriyorlardı. Kitaplarından başka mal varlığı olmayan Şeyh Bedrettin, kendisine bir fermanla bildirilen bu karar üzerine ailesini yanına alarak, Edirne’den İznik’e doğru yola çıktı.” (Yılmaz, 2002: 16)

Şeyh Bedrettin’in torunu Hafız Halil Menakıbnamesi’nde dedesinin kazaskerlik görevini istemediğinden, ısrarlar sonucu kabul etmek zorunda kaldığından bahseder. Romanda ise Şeyh Bedrettin ısrarlar sonucu kabul ettiği görevi içselleştirdiği ve Osmanlı hukuk sistemini benzeri görülmemiş bir seviyeye çıkarmayı hedeflediği yorumu yapılır. Musa Çelebi’nin devrilmesini takip eden süreçte İznik’e sürgüne yollanan Şeyh Bedrettin, kendisini çalışmalarına verir.

Romanda, Şeyh Bedrettin, Musa Çelebi’nin öldüğü haberini aldığı anda içini büyük bir hüznün kaplar. O sırada dışarıda sesler duyan Şeyh, gelen sesleri dinler ve insanlar hakkında yorumda bulunur.

“Sesler duydu Şeyh Bedrettin; içinde bulunduğu girdaptan çıkıp dinledi: İnsanlar, Mehmet Çelebi için şenlik yapıyorlardı Sultan Musa’nın sarayının etrafında ve Edirne sokaklarında!.. Sabah, Musa Çelebinin savaşı kazanması için göklere açılan eller, şimdi Mehmet Çelebi için alkış tutuyordu... İnsanlar, insancıklar... Her birine bir Tehsil gerekti onların, yoksa Bayazıt Paşaya, Evronos Paşaya yem olurlardı; onlara daha çok ölücü adam gerekti sonunda bol bol ganimet getiren savaşlar için... Onlar öleceklerdi din için, vatan için, sultan için; paşalar ve beyler mala mülke konacaklardı.” (Yılmaz, 2002: 14-15)

Aklından bu düşünceleri geçiren Şeyh Bedrettin, insanların kimliksizliği karşısında büyük üzüntü duyar. Şahıslara bağlı yaşamaya alışan insanlar, kendi görüş ve inançlarına göre değil iktidara göre şekil almaktadırlar. İşte Şeyh Bedret-

tin'in amacı bu insanlara yol yordam, hak adalet öğretmektir. Bunu da Tehsil ile yapabileceğine dair inancını kaybetmez.

Musa Çelebi'nin haberini ilk aldığı anda aklından Tehsil'i Meriç'e atmayı geçirir. Sonra bu kitabın onun için ne demek olduğunu aklına gelir ve bu düşüncesinden vazgeçer. "Nil, bütün kitaplarını alıp götürmüştü ama Meriç nasıl taşıyabilirdi Tehsil'i? Tehsil gelecekti, Tehsil aydınlıktı, Tehsil bütün bir insanlıktı ve Tehsil, Şeyh Bedrettin'in yüreği idi" (Yılmaz, 2002: 14).

Tehsil'i İznik sürgünündeleyen tamamlayan Şeyh Bedrettin, kitabı sayesinde sürgün hayatının sona ereceğini düşünür. Eserini padişaha sunmak için bir mukaddime yazması gereken Şeyh Bedrettin, bu mukaddimeyi yazmakta zorlanır. Musa Çelebi'nin hükümdar olduğu sağlam bir hukuk sistemi üzerine kurulmuş bir devleti hayal ederek yazdığı kitabını şimdi başka bir hükümdara sunmak zorunda kalır.

Edirne'deki kazaskerliği sırasında, Çelebi Mehmet tarafından, Musa Çelebi'nin alt edildiği haberini almasıyla Şeyh Bedrettin, büyük bir umutsuzluğa sürüklenir ve içinde bulunduğu ruh hâlini yıllar önce Mısır'da yaşadığı bir hadiseyle anlamlandırır. "Meriç'in sesini duyar gibi olan Şeyh Bedrettin, tıpkı yıllar önce bütün kitaplarını Nil nehrine attığı günkü gibi hissetti kendini: Yapayalnız umutsuz" (Yılmaz, 2002: 13). Bir rivayete göre Şeyh Bedrettin, Hüseyin Ahlati ile tanışmasından sonra onun cezbesine kapılarak tüm kitaplarını Nil Nehrine attığı söylenir. Roman da bu hadiseye paralel olarak Şeyh Bedrettin'in henüz tamamlanmayan Tehsil'i Meriç Nehrine atmak istediğinden bahsedilir.

"O zaman kitaplarını Nil'e atıp Hüseyin Ahlati'ye koşmuş ve onunla kendini yeniden yaratmıştı. Meriç kıyısında ise bizzat kendi elleriyle yazmakta olduğu bir kitaba, Tehsil'e sarılmıştı dört elle. Bütün kuşkularını, bütün umutsuzluklarını önündeki kâğıtlara dökülen kara yazılara yükleyerek, geleceğe en aydınlık notlar düşmüştü. Şimdi ise Tehsil'in sayfaları önünde, İznik gölünün mavi penceresinden geleceğe bakıyordu. Fakat her şey sisliydi ve hiçbir şey seçilemiyordu." (Yılmaz, 2002: 15)

Şeyh Bedrettin, Nil'e kitaplarını atıp şeyhine sığınmışken, Meriç'in kenarında sığınacak kimsesi olmadığından, kendi kitabı Tehsil'e sığınır, hayatını adadığı kitabını yok etmekten vazgeçer. Kitabını İznik'te sürgündeleyen tamamlayan Şeyh'in geleceğe düşmek istediği aydınlık notlar ise sise bürünür. Kitaplarını Nil'e attığı zaman, Hüseyin-i Ahlati'nin rehberliğinde bilinenin ötesindeki soyut

alana geçen Şeyh Bedrettin, içinde bulunduğu açmazdan kendini kurtuluşa götürecek olan manevi hazza ulaşmıştır.

“Hüseyin Ahlati, onu görünenin ötesine alıp götürdü. O zaman Bedrettin’in yüreğinde bütün bir insanlığın geçmişini ve geleceğini okudu ve insanlıkla bütünleşti, Tanrıyla bütünleşti. Sonra her bir şey yerli yerinde oturdu kafasında; bütün kuşuklar ve korkular silinip gitti. Bedrettin kendini yeniden yarattı, Tanrıyı yeniden şekillendirdi.” (Yılmaz, 2002: 14)

İznik gölünün mavi penceresinden geleceğe bakan Şeyh Bedrettin, hayat mücadelesinde yalnızdır. Üstelik müritleri, ailesi, Anadolu ve Rumeli halkı kendisinden medet ummaktadır. İçinde bulunduğu durumdan kaçma şansı yoktur. Şeyh Bedrettin, İznik’teki mahpusluğundan kurtulmak için çare arar. Çünkü İznik ona kaybettiklerini, içinde bulunduğu ümitsizliği hatırlatmaktadır. “Genelde zorunlu ikamet için adalar seçildiği hâlde, onun için şehir seçilmişti, üstelik devletin en gözde şehirlerinden biri” (Yılmaz, 2002: 33). Devletin en gözde şehirlerinden birinde olduğunun farkında olmasına rağmen, burada bulunmak onun için giderek çekilmez bir hâl gelir. Çünkü bu şehre zorunlu olarak gönderilmişti ve şehir içinde istediği ile görüşme ve gezme hakkına da sahip olmasına rağmen Şeyh Bedrettin’in akli İznik surlarının girişinde bırakmış olduğu özgürlüğünde kalmıştır.

İznik’teki sürgün hayatından kurtulmak için Teshil’i padişah Çelebi Mehmet’e sunup ondan ilmi ve ilmin ötesini öğrendiği diyarlara gitmek için izin istemeyi düşünür. “Kader ağlarını ne çabuk ve acımasız örüyordu!.. Mehmet Çelebi için bir iki övgü kelimesi yazıp Teshil’i tamamlamaya karar verir. Teshil, Mehmet Çelebi’ye ulaşır ulaşmaz belki de bu şehirdeki tutsaklık bitecekti; tekrar Mısır’a, Türkistan’a ve başka diyarlara gidecekti” (Yılmaz, 2002: 61). Ancak bu arzusunun önüne devrin padişahına duyduğu öfke geçer ve onu aşılması zor bir ikileme sürükler. İçinde bulunduğu durumdan kurtulmak istemesine rağmen, Musa Çelebi’ye duyduğu bağlılık nedeniyle Çelebi Mehmet için bir türlü methiye yazamaz. İçinde bulunduğu hâli Yunus Emre gibi mısralara dökmek istediğinde ise bir bilgin olduğu aklına gelir.

“Şeyh Bedrettin’in kalbine bir kırgınlık, hatta bir öfke yürüdü devrin padişahı Mehmet Çelebiye karşı. Bir hırsla kamışını hokkadan aldı; tıpkı Yunus gibi yüreğindeki kırgınlık ve öfkeyi gelecek kuşaklara ulaştırmak istiyordu. Dizi dizi mısralar yazmak geliyordu içinden. Hayır olamazdı, o bir bilgindi;

insanların yücelmesi düzeninin sağlıklı yürümesi için ilmini kâğıtlara döküyordu.” (Yılmaz, 2002: 27)

Romanın dünyasında Şeyh Bedrettin, İznik'teki sürgün hayatında, âlim olmanın getirdiği soğukkanlılık ile özgürlüğünden mahrum bırakılmanın üzüntüsüyle dolup taşan duyguları arasında sıkışmış durumdadır. Yıllar önce Mısır'dayken de bir bunalıma düşmüş, onu kurtaran şeyhi Hüseyin-i Ahlati olmuştur. Şimdi ise kendisini kurtaracak kimse yoktur. Üstelik kendini Anadolu ve Rumeli'de zulüm gören insanlara yardım etmek mecburiyetini içinde hissetmektedir. Şeyh Bedrettin, bu çaresizlik içinde İznik'ten geçmişine ve Anadolu'nun hâline bakar.

Şeyh Bedrettin, sürgünde hayatını sorguladığı sırada evliliklerini düşünür. İlk eşi "Cazibe"yi büyük bir özlem ile anar. Şeyh Bedrettin, ilk aşkı aynı zamanda çocuğunun annesi olan Cazibe'yi bir hastalık nedeniyle erken kaybetmiştir. Bu ölümle sarsılan Şeyh Bedrettin, annesinin isteği üzerine yeniden evlenir. Ancak o ilk aşkını unutamaz ve onun kendisiyle evlenmeden önceki inancı olan Hıristiyanlık inancına mensup kişilerle konuşarak onu tanımadan önceki hâlini kavramak ister. Sakız adasındaki Hıristiyanlarla görüşmeler yaparken aradığı aslında Cazibe'nin ilk gençlik yıllarıdır.

"Yoksa Şeyh Bedrettin, Sakız'da papaz ve rahiplerle uzun uzun sohbetlere dalarak, Câzibe'nin o hiç tanımadığı ilk gençlik yıllarını mı arıyordu? Sadece adadaki papaz ve rahipler değil, bütün Hıristiyanlar, Şeyh Bedrettin'e hayran olmuşlardı. Onda yalnız Hıristiyanlığı ve Müslümanlığı değil, bütün bir insanlık dinini görüyorlar; onu dinlerken sıradanlıktan yüceliğe, yani insan olmanın bilincine eriyorlardı." (Yılmaz, 2002: 32)

Şeyh Bedrettin'in Hıristiyanlar ile yakın ilişki içinde bulunması, Aydın ve Manisa yöresinde meydana gelen isyana Hıristiyan kesimin de dâhil olması Şeyh Bedrettin'in isyana taraftar toplamak amacıyla mı bu dine mensup insanları yanına çekmeye çalıştığı sorusunu akıllara getirir. Romanda bu sorunun cevabı romantik bir nedene bağlanarak Şeyh Bedrettin'in ölen ilk eşinin Hıristiyan olmasıyla açıklanır.

Tarihî kaynaklara göre Şeyh Bedrettin'in Hıristiyan tebaa ile yakın ilişki kurmasının birden fazla nedeni vardır. Şeyh Bedrettin'in annesi Grek kökenli bir Hıristiyan'dır, annesi vesilesiyle daha çocukluğunda Hıristiyanlığı tanımaya başlar. "Bedrettin Mahmud'un ailesinin Hıristiyan kökenli tek üyesi yalnız annesi değil, eşi ve bir gelini, yani oğlu İsmail'in hem annesi hem karısı, Menâkıb yazarı

Halil'in annesi olmak üzere iki kişi daha olacaktır" (Ocak, 1998: 146). Bu aile üyelerinin Şeyh Bedrettin'in Hıristiyanlara karşı olumlu bir bakış geliştirmesine neden olacağı söylenebilir. Aile üyeleri dışında Şeyh Bedrettin'in Hıristiyanlıkla münasebetinin mekânsal bir boyutu da vardır. Menakıbnâme'de belirtildiğine göre Şeyh Bedrettin'in babası Kadı İsrail, Simavna'yı fethettikten sonra oranın kilisesini kendine ev yapmıştır (Halil, 2015: 33). Kiliseden bozma bir evde büyüyen Şeyh Bedrettin'in aile üyelerinin de etkisiyle Hıristiyanlara karşı normalden fazla hoşgörü gösterecek olması doğal karşılanması gereken bir durumdur.

Kutsal topraklar ve Kahire Şeyh Bedrettin'in yaşamında kırılma noktalarıyla karşılaştığı mekânlardır. Kahire'de bulunduğu dönemde Hüseyin Ahlati ile karşılaşır. Bu karşılaşma sonucu Şeyh Bedrettin ilimle uğraşan genç bir âlim iken tasavvuf yoluna giren ateşli bir müride dönüşmeye başlar. Bu dönüşüm hayatının ilerleyen döneminde fikirlerinin şekillenmesinde etkin rol oynayacak ve ismiyle bütünleşen "şeyh" unvanına sahip olmasını sağlayacaktır. "Heş be Hiş yazarının ifadesine göre Şeyh Bedrettin'in yaradılışı zaten tarikat yoluna uygundu bunun yanı sıra etkisi altına girdiği Şeyh Hüseyin-i Ahlâtî'nin çağdaşları tarafından hekim, tabip ve veli şeklinde düşünülmesi onun sadece sofî olmayıp aynı zamanda bir tabip ve filozof olduğunu da göstermektedir" (Yaltkaya, 2001: 32-33). Bunların neticesinde genç Bedrettin, Hüseyin-i Ahlâtî'nin şöhreti ve karizması karşısında kayıtsız kalamayarak yaradılışındaki uygunlukla tasavvuf yoluna girmiştir. Şeyhinden tasavvufun yanında ilerleyen dönemdeki görüşlerini şekillenmesinde büyük rol oynayacak olan felsefeyi de öğrenen Bedrettin Mahmud, bilimin somut çizgisinden, tasavvuf ve felsefenin soyut, mistik çizgisine bu dönemde geçiş yapmış ve hayatı boyunca somut alan ile soyut alan arasında sıkışmaktan kendini alamamıştır.

Romanın dünyasında, ömrünün şaşaalı günleri geride kalmış, sürgün edilmiş bir devlet adamı, içinde Anadolu ve Rumeli'nin feryadını hisseden, bu feryadı dindirmek için bilim adamı mantığıyla mutasavvıf duyularını arasında gidip gelen Şeyh Bedrettin'in psikolojisi, itibarı gibi hırpalanmış durumdadır. Ruhsal çöküntü yaşayan Şeyh Bedrettin, yıkım yaşadığı Anadolu topraklarından uzaklaşmak ister. Teshil'i de amacına hizmet etmek için kullanmayı düşünür. Ancak büyük bir amaçla başka bir hükümdar için yazmaya başladığı kitabı Çelebi Mehmet'e sunmak Şeyh Bedrettin için zor bir iştir. "Mukaddimeyi yazmak binlerce eser yazmaktan daha zor geliyordu şimdi Şeyh Bedrettin'e. Çünkü Teshil'i, Musa Çe-

lebinin kuracağı cihan devletini düşleyerek kaleme almıştı. Şimdi ise Mehmet Çelebi oturuyordu tahtta ve mukaddime onun için yazılacaktı” (Yılmaz, 2002: 52).

Zorlanmasına rağmen İznik'teki sürgünün sonlanıp, ilmi ve ilmin ötesini öğrendiği topraklar olan Mısır topraklarına geri dönebilmek arzusuyla, mukaddimeyi yazar ve sultana gönderir. Şeyh Bedrettin'in kutsal topraklara gitmeyi amaçladığı günlerde şeyhin müritleri Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in Aydın ve Manisa yörelerinde Osmanlı Devleti'ne karşı büyük bir isyan başlatmışlardır. Mukaddimesine cevap alamayan Şeyh Bedrettin, izni kendisi istemek için İznik'ten ayrılır. Bu hareketin isyana destek olarak algılanması sonucu onun isyanı desteklediği anlamı çıkarılır.

Tarihi kaynakların çoğunda isyan, Şeyh Bedrettin'in padişahlık hevesine düşüp müritleri Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'i kıskırttığı, onların isyan çıkarmasının ardında da kendisinin ayaklandığı şeklinde anlatılır. Bu kaynaklar arasında, İbn-i Arabşâh'ın Ukûdü'n-Nasîhası, Aşıkpaşazâde Tarihi, İdrîs-i Bitlisî'nin Heşt Be Hişt'i sayılabilir. Ayrıca Giese'nin neşrine çalıştığı yazarı bilinmeyen eserde de Şeyh Bedrettin'in Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklandığı anlatılır. Bazı tarihi kaynaklarda ise sadece Börklüce ve Torlak'ın isyanları anlatılır, Şeyh Bedrettin'den bahsedilmez. Fatih devri âlimlerinden Şükrüllah bin Şihabüddîn'in Behçetü't Tenvârihi ve Dukas'ın tarihi bu kaynaklara örnektir. Osmanlı tarih yazıcılığında yazarların padişaha bağlı olduğu düşünülürse idam edilen Şeyh Bedrettin'in isyancı bir saltanat heveslisi olarak kayda geçirilmesi yadırganacak bir durum değildir. İsyanda Şeyh Bedrettin'den bahsetmeyen kaynakların da olması bu konuyu yoruma açık hâle getirir. Şeyh Bedrettin'in torunu Hafız Halil'in Menakıbnamesi'nde ise Şeyh Bedrettin'in devlete baş kaldırmak gibi bir amacının olmadığı, Rumeli'ye geçmesinin nedeninin Çelebi Mehmet'ten hacca gitmek için izin istemek olduğu anlatılır (Halil, 2005: 148). Torunun dedesi için yazdığı bir eserde yeterli nesnellikte olamayacağından Şeyh Bedrettin'in isyana etkisi ya da katkısı yoruma açık görünmektedir.

I.I. İsyancı Bir Batını yahul Yanlış Anlaşılmiş Bir Sufi; Şeyh Bedrellin

Şeyh Bedrettin İsyancı Bir Sufi'nin Darağacı romanında, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in çıkardığı ayaklanma, bu ikilinin Şeyh Bedrettin'e olan yakınlığı

ve isyan sonrasında gelişen olayların Şeyh Bedrettin üzerindeki etkisi geniş yer tutar.

İznik'te, Teshil'i bitirdikten sonra iç dünyasına yönelen Şeyh Bedrettin, en yakın adamı Börklüce Mustafa'nın gönderdiği bir nottan oğlunun ölüm haberini alır, bunu üzerine Börklüce'ye torunu Halil'i İznik'e getirmesini söyleyen bir not yollar. Notu alan Börklüce Mustafa, Halil'i de yanına alarak İznik'e gider. İznik surlarının girişinde Şeyh Bedrettin'in kazaskerlik döneminde yakın arkadaşlık kurduğu Torlak Kemal ile karşılaşılır. Torlak Kemal, yaşanan hadiselerden sonra ne yapacağını bilememiş, Şeyh Bedrettin'le konuşmak, ondan akıl almak için İznik'e gelmiştir.

Şeyh Bedrettin'in yanına varıp Teshil'i bitirdiğini öğrendiklerinde çok mutlu olurlar. Rumeli'deki yönetimde Musa Çelebi'nin ve Şeyh Bedrettin'in yanında yer alan bu iki mürit, Şeyh Bedrettin'e ve onun hayalini kurduğu devlet düzeyine gönülden bağlanmışlardır. Bu nedenle Teshil, onlar için büyük bir umut kaynağı olarak anlam kazanmaktadır. Şeyh Bedrettin içinse Teshil, sürgünden kurtulmasına yardım edebilecek bir araçtır. Teshil'in hayallerindeki devletin temeli olduğuna inanan Börklüce ve Torlak, Şeyh Bedrettin'in bu hayalden vazgeçmesini ve kurmak istedikleri düzeni parçalayan Çelebi Mehmet'e göndermesini yadırgarlar. Şeyh Bedrettin, müritlerine Anadolu'yu refaha kavuşturmak için zulmün olduğu her yere Teshil'deki öğretiyi yaymalarını, bu sayede yürekleri aydınlatmalarını ister. Kendisi pes etmiş görünmektedir.

"Anadolu bir feryattır!.. Şimdi siz, bu feryadın içinde olacaksınız ve bu feryadı bütün benliğinizde duyacaksınız ki, Teshil, Anadolu'nun her bir köşesine harf harf düşsün. Bir zamanlar birer süvari olup Musa Çelebinin ordusuna koşan bu harfler, bu kez birer kandil olsun ve yürekleri aydınlatsın." (Yılmaz, 2002: 72)

Çelebi Mehmet'in yönetiminden memnun olmayan Şeyh Bedrettin, Anadolu'nun geleceğine dair görüşlerini anlatır. Ona göre iktidarı tekeline alan Çelebi Mehmet, Anadolu'da bozulan düzeni, yeniden kurabilmek için sert bir tavır alacaktır. O, Çelebi Mehmet'in yönetim anlayışını "Anadolu'ya gözdağı vermek" şeklinde ifade eder ve yönetimin insanları ezmeyi amaçladığını söyler. Şeyh Bedrettin'in görüşleri üzerine Börklüce, Aydın bölgesindeki yerel yönetimdeki değişiklikten bahseder. "Bulgar kralının oğlu Aleksandr Sisman, Süleyman İsmail oldu ve sözünü ettiğiniz bu yöreye vali atandı. Mehmet Çelebi de kralın

kızını haremine aldı. Yani padişah efendimiz bundan böyle Aleksandr Sisman'ın akrabasıdır!..” (Yılmaz, 2002: 74).

Şeyhlerinden dinlediklerini, kendilerince kavrayan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, Şeyh Bedrettin'in işaret ettiği Aydın yöresine giderek orada faaliyetlerine başladılar. Kısa sürede onların Şeyh Bedrettin'in adamları oldukları kulaktan kulağa yayılır. Yönetimden memnun olmayan yöre halkı, hoşnutsuzluğunu dile getiremeyip, kendilerine yol gösterecek bir kurtarıcı ararken çıkıp gelen Şeyh Bedrettin'in adamları bir anda halkın aradığı, sığınmak istediği kurtarıcılar konumuna yükselirler. Bunun yanına Şeyh Bedrettin ve Teshil etrafında oluşmaya başlayan efsaneler de eklenince kısa sürede dikkatleri üzerlerine çekmeyi başaran Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, bölgede yapılanma taraftar toplarlar.

Börklüce ve Torlak'ın çevresinde hızla biriken kalabalık, Osmanlı'nın vergi yaptırımları altında ezilmiş durumdadır. Bölgede el değiştiren yönetim, faturayı halka kesmiş, halk bir yılda çift vergi vermek zorunda bırakılmıştır. Böyle bir durumda Osmanlı yönetimine karşı nefret duymaya başlayan halk, kendilerine eşitlikçi bir yaşam vadeden, üstelik bunu Şeyh Bedrettin gibi bir din büyüğünün duası ile yapan Börklüce ve Torlak'a yürekten inanır.

“...İnsanlar, Aydınoğlu Cüneyt Beye vergilerini vermişler, kışa hazırlanıyorlardı ki, Cüneyt Bey onları, Mehmet Çelebi'ye sattı. Bu sırada Bulgaristan'ı alan Mehmet Çelebi, Bulgar kralının kızına âşık olmuş ve onunla evlenmişti. Kralın oğlu Aleksandr Sisman'ı da Süleyman İsmail yapıp Aydın yöresine vali göndermişti. Mehmet Çelebiyi ardında hisseden Sisman, yöre halkından tekrar vergi istedi ve daha önce Cüneyt Beye verdiklerinin kendisini ilgilendirmediğini söyledi... Vali Sisman, vergi konusunda en ufak taviz vermiyor, direnenlerin mülklerini hemen elinden alıyordu. Zira Osmanlı kanunlarına göre arazi devletindi, kişiler bunu ancak devlet adına işletebilirdi.” (Yılmaz, 2002: 80)

Halk, bu vergilere olan tepkilerini türkülerle dile getirir. Bu türkülerden birisinde Osmanlı Devleti'nin üretim aşamasında bir işlevinin olmadığını, ürün alma vakti geldiğinde de üründen pay istemesinden duyulan rahatsızlık şöyle ifade edilir;

“Şalvarı şaltak Osmanlı
Eyeri kaltak Osmanlı
Ekende yok biçende yok

Yemede ortak Osmanlı” (Yılmaz, 2002: 81)

Osmanlı yönetimine karşı öfke duyan ve ağır vergiler altında ezilen halk perişan hâdedir. Ankara savaşı ve onu takip eden yıllardaki Fetret devrinde, halk kargaşa ortamında kalmıştır. Fetret devri bitip Çelebi Mehmet, Osmanlı tahtına oturduğunda ise Anadolu’da yeniden bir düzen kurmak için sert önlemler alması, yerel güçlerin vergi toplarken halkı düşünmemesi sonucu halk devlete karşı iyice kinlenir. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, ezilmiş olan halkı kurtarmak amacıyla Şeyh Bedrettin’in telkinlerini yorumlayıp yeni bir düzen fikrini yöre halkına sunarlar. Yaşantısından memnun olmayan insanlarda bu yeni düzen kolayca karşılığını bulur.

“Börklüce Mustafa, Şeyh Bedrettin’i sürekli yanında hissederek, ondan aldığı ilhamla sükûtu dillendirmeye başladı:

“Tasavvufta üç aşama vardır. Öncelikle bilmelisiniz ki tasavvuf, bütün dinlerin özüdür. Yalnız ilahi dinler değil, Budizm, teozm gibi tabiat dinleri de tasavvufun içindedir. Daha açık söylesek, tasavvuf, insanlık dinidir; dini olanla insani olanın iç içe geçişidir. Çoğu zaman da insani olan öne geçer. O bakımdan bu söyleyeceklerim her din mensubu için geçerlidir. Bu üç aşamayı sayıyorum işte: Birincisi; benim malım benim, senin malın senin. Bu bencilliktir, çocukluktur. Yetişkin insanlar bu aşamayı çoktan geçtiler. Bizler çocuk muyuz ki senin benim kavgası yapalım?.. İkincisi; senin malın senin, benim malım da senin... Bu ne demek? Benim evim senin evindir, benim malım senin malındır. Yani benim yanımda rahat ol, bir yabancı gibi, bir konuk gibi davranma. Görüyorsunuz ki, bunda da bir bencillik vardır, ancak bu bencillik perdelenmeye çalışılmaktadır. Bu, sıradan insanların birbirlerine iltifatıdır. Üçüncüsü; benim malım da, senin malın da tanrınındır. Yani mal mülk kimsenin değildir, herkesindir. Bu dünya, insanlığın ortak malıdır; kimsenin onu parsellemeye hakkı yoktur... Pekiyi, Osmanlı bunun neresinde? Ekmede yok, dikmede yok, biçmede yok... Pekiyi nerde var? Yemede var... Bu hakkı nereden alıyor? Hem de mal benimdir, diyor. Ben devletim diyor. Osmanlı olmasa devlet olmasa ne olur? Her şey çok daha iyi olur. Olgunluk çağına gelmiş insanların güdülmeye mi ihtiyaçları var ki, Osmanlı çobanlık yapmaya kalkışıyor? Sakın ola ki ekmeğinizi Osmanlıya kaptırmayın.” (Yılmaz, 2002: 82-83)

Anlatılan bu sistem Şeyh Bedrettin’in, müritlerine telkin ettiği bir sistem değildir. Börklüce’nin anlattığı tasavvuf aşamaları ve ortaklık sistemi Tehsil’de de

yoktur. Şeyhlerinden dinlediklerini kendilerince yorumlayıp, Şeyh Bedrettin'in ününü arkalarına alarak Osmanlı Devleti'ni yıkmaya yönelik bir tavır takınan Börklüce ve Torlak, insanları yanlarına çekebilmek ve onları yanlarında tutabilmek için Şeyh Bedrettin'in ününü kullanırlar. Şeyh Bedrettin'i Dede Sultan adıyla efsaneleştirerek daha etkili bir hâle getirirler. Börklüce Mustafa'nın anlattığı yeni düzenin cazipliği ve Şeyh Bedrettin'in adı etrafında oluşan Dede Sultan imajı sayesinde kısa sürede çevre illerden halk kitleleri hâlinde Aydın yöresinin Ortaklar adı verilen kasabasında toplanmaya başlar.

Ortaklar adını verdikleri yerleşimde mesken tutan Şeyh Bedrettin'in müritleri etrafındaki kalabalık gün geçtikçe artar. Başlarda bu durumu önemsemeyen Çelebi Mehmet, kalabalığın giderek artması ve "dede sultan" efsanesinin kulağına kadar gelmesiyle bu hareketle ilgilenmeye başlar. "Dede sultan" diye anılan kişinin Şeyh Bedrettin olduğunu öğrenen Çelebi Mehmet, bu yapılmayı ortadan kaldırmak ister. Bunun için Vali Sisman'ı görevlendirir. Sisman ve ordusu Börklüce Mustafa'yla Torlak Kemal'in etrafında toplanan halk tarafından bozguna uğratılır. Bu bozgun Dede Sultan efsanesinin daha da güçlenmesine neden olur. Kazanılan zafer halkta büyük bir coşkuya neden olur ancak Şeyh Bedrettin coşkudan ziyade matemdedir. Zafer haberini Şeyh Bedrettin'e ulaştıran ulak ile Şeyh Bedrettin arasındaki konuşma onun isyan karşısındaki hoşnutsuzluğunu ve içine düştüğü açmazın nedenini belirler.

"Dede Sultan hazretleri... Aziz şeyhimiz! Himmet buyurunuz, bu kez Anadolu'nun kaderi değişsin. Osmanlı, Allah'ın mülküne el koymuştur ve biz bu mülkü ondan kurtardık. Himmetinizi esirgemezseniz, Anadolu'ya bir daha Osmanlı zulmü düşmeyecektir. Nitekim Selçuklu da zulme bulaşınca yok olmuştur...'

Şeyh Bedrettin, karşısında süklüm püklüm duran adama baktı, derin bir nefes aldı ve dedi:

'Anadolu'nun feryadı dinmemiştir, daha da artmıştır ve korkarım ki daha da artacaktır. Ben Börklüce ile Torlak'ı, bu feryadı bütün benliklerinde duymaları için yolladım...'" (Yılmaz, 2002: 100)

İyi eğitim alan, bir dönem üst düzey devlet görevi üstlenen Şeyh Bedrettin, Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal ve yandaşlarının zafer sarhoşluğu yaşadığı zamanda fotoğrafı geniş açıdan değerlendirebilecek zihin gücüne sahiptir. Yüz elli yıl önce Anadolu Selçuklu topraklarında Dede Garkın halifelerinden Baba

İlyas'ın müridi Baba İshak'ın başlattığı isyan uyandırdığı büyük akse ve ilk aşamadaki başarısına rağmen kanla bastırılmış ve Baba İlyas Amasya kalesine asılmıştır. (Yılmaz 2002: 98-99). Baba İshak isyanı ve Baba İlyas'ın idamı yüz elli yıl sonra bu kez Şeyh Bedrettin adına tekerrür eder. Şeyh Bedrettin, bu durumun farkında olmasına rağmen yайдan çıkan oka müdahale etme şansı olmadığını da bilir.

Zaferin verdiği coşkunlukla ayaklanmanın giderek kuvvetlenmesi üzerine ayaklanmayı bastırması için düzenlenen ikinci sefer için şehzade Murat ve Bayazıt Paşa görevlendirilir. Bu görev verildiğinde şehzade henüz on üç yaşındadır. Bayazıt Paşa'nın komutasındaki Osmanlı ordusu ayaklanmayı bastırır. Börklüce Mustafa, Aydın ilinin meydanında çarşıya gerilerek idam edilir.

Aydın yöresinde bu hadiseler yaşanırken İznik'teki Şeyh Bedrettin, yaşananlardan hiç hoşnut değildir. Oradaki halkın acılarını paylaşması için gönderdiği müritleri büyük bir yanlışlık yapmış, Osmanlı kılıcının bölgeye inmesine neden olmuşlardır. O, bu durumdan büyük üzüntü duyar. Üstelik kendi etrafında Dede Sultan adında bir efsane oluşturulmuş, bu efsane kontrolsüzce büyüyerek bir veli imgesine dönüşmüştür.

"Müslim ve gayr-i Müslim herkesin dilinde Dede Sultan ve Teshil vardı. İnsanlar, Dede Sultan'ı karşılarında görünce, dilleri tutuluyor, hayran hayran bakıyorlardı. Onu uzaktan görmenin bile zenginlik ve sağlık getireceğine inanıyorlardı. Artık kimse onu, bir zamanlar kazaskerlik yapmış bilgin Şeyh Bedrettin olarak görmüyordu; o, Dede Sultan'dı, erenler ereniydi." (Yılmaz, 2002: 110)

Şeyh Bedrettin, bu efsanenin dizginlenemeyeceğini ve kendi sonunu getireceğini düşünür. "Şeyh Bedrettin, bu durumdan çok rahatsızdı. İnsanın hayatı bir kez efsaneleşti mi, onun insanlara gerçeği anlatabilmesi imkânsız olurdu" (Yılmaz, 2002: 111). Şeyh Bedrettin, istemese de Dede Sultan efsanesinin yükünü taşımak zorunda kalır.

Şeyh Bedrettin, Aydın yöresinde yaşanan hadiseler üzerine İznik'te kalamayacağını anlar. Çünkü bu yörede onun isteği olmamasına rağmen kendi adına yapılan bir savaşla Osmanlı hanedanını karşısına almış durumdadır. "Elinde olmayarak karşı karşıya gelmişti Osmanlı'yla; çünkü Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal bilinçsizce bir savaşa tutuşmuşlardı Osmanlı'yla ve bu savaş da onun adına yapılıyordu..." (Yılmaz, 2002: 103). İnsanlar Dede Sultan'dan medet bek-

lemelerine karşın Şeyh Bedrettin'in yapabilecek bir şeyi yoktur. Üstelik kendi adını bile efsanesinden ayırıp benliğini ortaya koyacak durumda değildir.

İznik'ten ayrılan Şeyh Bedrettin, İsfendiyar Beyliği'ne geçer. Börklüce ile Torlak'ın zaferi üzerine orada hürmetle karşılanır. Sohbet esnasında gelen haberci, Börklüce'nin idam haberini getirir. Bunu Şeyhe söyleyemezler, zaten o yaşananları yüreğinde hissetmiştir. Hürmetle karşılandığı İsfendiyar beyliğine ulaşan bozgun haberiyle istenmeyen kişi konumuna gelen Şeyh Bedrettin, oradan ayrılmak zorunda kalır.

İçine düştüğü durumun farkında olan Şeyh Bedrettin, Rumeli'ye geçer orada Prens Mirça'nın yardımını görür. Deliorman denilen ormanlık bölgeye yerleşir ve kendine çalı çırpıdan bir ev yapar. Kısa sürede etrafında insanlar birikmeye başlar. Şeyh Bedrettin, gelenlere bir tembihde bulunur. Gelenlerin yanlarında bir çakı bile buldurmamalarını ister.

"...Deliorman, adı üstünde uçsuz bucaksız bir ormandı. Burasına "ağaç denizi" de denirdi. Bu denizin içine dalan, bir daha yolunu bulup çıkamazdı. Tam da Şeyh Bedrettin'in istediği yerdir burası. Burada yanına gelenleri eğitebilir, insanlık onurlarını öne çıkarabilirdi. Üstelik burada mal mülk kavgası da olamazdı, çünkü böyle bir şey yoktu. Herkes ormanda ne bulursa onunla yetinir, dahası elinin emeğini yerdı... Çalı çırpıdan yapılmış bir kulübe istiyordu, burada malın mülkün esiri değil kendisinin efendisi olmayı düşünüyordu..." (Yılmaz, 2002: 141-142)

Şeyh Bedrettin, etrafında biriken insanlarla sohbet eder. Onlara hoşgörü ve adaleti anlatır. İnsanların birbirini ezmeden de yaşayabileceğini söyler. "Orada bulunanlardan bazıları da onun söylediklerini yazıyorlar ve böylece Teshil'den sonra Vâridat'da tamamlanıyordu" (Yılmaz, 2002: 143). Huzur içindeki bu ortam ve sohbetler çok uzun sürmez. Şeyh Bedrettin, çevresinde toplanan insanlarla sohbet ettiği bir gece Çelebi Mehmet'in iki süvarisi Şeyhi yargılanmak üzere götürmeye gelir. Şeyh Bedrettin, sezgi gücüyle onların geleceğini çevresindekilere önceden haber verdiğinden insanların gözünde gelecekte haber veren bir veli olarak görünür.

Şeyh Bedrettin, yargılanmak üzere Serez'e götürülür ve bizzat padişah Çelebi Mehmet'in katıldığı bir divanda yargılanır. Divan'da Şeyh Bedrettin ile Çelebi Mehmet arasında şu konuşma geçer:

“Şeyh efendi!..” dedi öfkeyle Mehmet Çelebi.

Bunun üzerine Şeyh Bedrettin, gözlerini kaldırıp Mehmet Çelebiye baktı.
Mehmet Çelebi:

“Niçin benzin sarardı? Sıtmaya mı tutuldun ki ellerin titremekte?..”

Şeyh Bedrettin karmaşık duygular içinde Mehmet Çelebiye bakıyor ve susuyordu. Onun kendisine bu kadar soğuk davranacağını beklemiyordu.

“Sultanım!.. Bilirsin ki güneş batacağı zaman sararır. Şahinin yuvasına yılan gelirse, şahin yuvada kalmaz... Yolcuyu yılan sokarsa, yılanın zehri onun benzini sarartır. Yılan, güneşi görünce canlanır ve kuvvetlenir... ve güneş, ikindi üzeri sararmaya yüz tutar.” (Yılmaz, 2002: 158)

Bu konuşmanın devamında Şeyh Bedrettin, Aydın bölgesindeki isyanla bir ilgisinin olmadığını, İznik’ten ayrılma nedeninin hacca gitmek için izin istemek olduğunu belirtir. Çelebi Mehmet, Teshil mukaddimesinde kendisinden talep edilen hac iznine cevap vermemiş, Şeyh Bedrettin’in de İznik’ten kaçmaktan başka çaresi kalmamıştır. Şeyh Bedrettin, padişahla biraz daha konuşsa suçsuzluğunu kabul ettirecekken, onu yargılamak üzere getirilen Heratlı bilgin Mevlâna Haydar, divana girer. Bu iki bilgin Şeyh Bedrettin’in dini görüşleri üzerine tartışırlar. Şeyh Bedrettin, gayet makul cevaplar verir. Ancak konuşmanın ilerlemesiyle anlar ki ne derse desin bu divan onu idam etmek üzere toplanmıştır. Bunun üzerine kendi fermanını kendisi verir. “Kılıç bütün günahları temizler. Kendi hükmünü kendim vererek, başımı ayak yapıyor, boynumu kılıcınıza uzatıyorum!..” (Yılmaz, 2002: 171). Şeyh Bedrettin, Serez çarşısında bir demirci dükânının önünde çıplak olarak asılarak idam edilir.

1.2. Şeyh Bedrettin’in Gönüllere Dokunan Yunus Emre’ye Bakışı

Kurmaca dünya inşa etmenin verdiği özgürlükle roman kişileri istendiği gibi şekillendirilebilir. Tarihî kişileri konu edinen romanlar kişilerini başka tarihî kişilerle birlikte değerlendirebilirler. Bunu yaparken tarihte sapma yaparlar ya da başka bağlantı yollarıyla iki tarihî kişiyi buluştururlar. İsyancı Bir Sufi’nin Darağacı Yolculuğu romanında Şeyh Bedrettin’in zihninde 13. yüzyıl Anadolu coğrafyasını karış karış dolaşıp söylediği şiirlerle halkın sevgisini kazanan Yunus Emre’nin Divan’ına ve düşüncelerine yer verilir. Yunus Emre Divan’ı kurmaca evrende Şeyh Bedrettin’in başucu kitabı olur.

Şeyh Bedrettin, Yunus Emre Divan'ını başucundan ayırmaz. Yunus Emre'nin şiirlerini duygularının tercümanı olarak görür. "Aziz Yunus Emrem, sen mi benim gönül kelimelerimi seslendiriyorsun, ben mi senin kelimelerle içimin duygularını biçimlendiriyorum?" (Yılmaz 2002: 29) diyerek Yunus Emre ile arasındaki duyuşun birbirine ne kadar yakın olduğunu ortaya koyar. Yunus Emre'nin yaşadığı dönemde Anadolu halkı yoksulluk içindedir. Bu yoksulluğa Moğol zulmü de eklenince halkın çektiği eziyet Yunus şiirlerinde yankısını bulur. Şeyh Bedrettin, sürgünde bunalıma düştüğü anlarda Yunus Divan'ından şiirler okur.

"Yunus Emre divanına takıldı gözü. İçine düştüğü karanlığı aydınlatacak bir ışık bulmuşçasına hemen eğildi ve Yunus Emre Divanını aldı. Sihirli bir aynaya bakar gibi bakıyordu ona. Bu aynada kendisinin ve görünen her şeyin değişmesini; mavi gülümsemenin geri gelmesini istiyordu ve bu niyetle bakıyordu." (Yılmaz, 2002: 24)

Şeyh Bedrettin, Yunus'un Anadolu'ya karşı tavrıyla kendi tavrını karşılaştırır. Yunus, Anadolu'nun sesi olmuş, bu ses halkın perişanlığını haykırmıştır. Şeyh Bedrettin, kendisinin yapması gerekenin bu feryadı dindirmek olduğunu inanır. Bunu da yazmakla yapacaktır. Onun yazacağı insanlara adaleti öğretecek olan fıkıh kitabı Teshil'dir.

Yunus Emre tüm Anadolu tarafından sevilen ve hoşgörüsüyle tanınan bir derviş ve halk şairidir. Şiirlerinde halkın perişanlığını, haksızlıklar karşısındaki isyanı dile getirir de Yunus Emre'nin adı herhangi bir isyanla anılmamıştır. Romanda Şeyh Bedrettin'in Yunus Emre sevgisi ile Bedrettin'in isyan istemediği, Yunus Emre'nin şiirleriyle yapmak istediğini kendisinin nesirle yapmak istediği anlatılmak istenir.

Romanın dünyasına konuk olan bir başka tarihî kimlikte hoşgörüsü dünyaca ünlü olan Mevlânâ'dır. Ancak romanda Mevlânâ'ya karşı olumsuz bir bakış yöneltilir. Yunus Emre ile çağdaş olan Mevlânâ üst düzey bir aileye mensuptur ve eserleriyle halkın sesi olmaktan uzaktır. Yunus halkın feryadını şiirlerine taşıyan Mevlânâ, kendi dünyasında Farsça şiirler mırıldanmakla suçlanır. "Mevlâna, kendi dünyasında Farsça şiirler mırıldanırken, kardeşi Menteş'i, Baba İshak ile birlikte Seyfe gölü kıyısında şehit veren Hacı Bektaş, bu kan deryasında tutabildiklerinden tutuyor ve geleceğe taşıyordu... İşte bu feryadı taşımak da Yunus Emre'ye düştü" (Yılmaz, 2002: 58).

Şeyh Bedrettin'in Mevlânâ'ya olumsuz bakış getirmesinin nedeni, onda kendisinde olan eylem isteğini görmemesiyle alakalı olabilir. Ayrıca Mevlânâ hayatı boyunca devlet erkânı tarafından saygı ile karşılanmış, üst tabakadan bir âlim ve mutasavvıftır. Şeyh Bedrettin ise devlet hayatının başında Mevlânâ'nın konumuna yakın bir konumda bulunmasına rağmen geldiği noktada hor görülen bir sürgündür. Bunlara benzer nedenlerle Şeyh Bedrettin Mevlânâ'ya eleştirel bakar.

1.3. Şeyh Bedrettin ve Eşrefoğlu Rumi

Romanda yer alan bir başka tarihî kişi de Eşrefoğlu Rumî'dir. Eşrefoğlu Rumî, İznik şehrinde doğmuştur ve orada yaşamaktadır. O da Şeyh Bedrettin gibi ilimle uğraşırken, tasavvuf yoluna girmiştir. Şeyh Bedrettin'den farklı olarak Eşrefoğlu'nun şairliği de vardır. O, Şeyh Bedrettin'in İznik'e sürgün edildiği haberini duyduğunda onunla görüşmeyi çok ister. Ancak Müzekkinnüfus adlı bir kitap yazmakla meşgul olduğundan, bir türlü Şeyh Bedrettin'i görmeye gidemez. Müzekkinnüfus, halkı dini ve tasavvufi konularda bilgilendirmek amacıyla yazdığı didaktik bir eserdir. Eşrefoğlu, eserini bitirdiğinde şunu düşünür. "...Sıradan insanlara yönelik bir çalışma, insanı, büyük ve derin düşüncelerin çok uzağına atıyordu." (Yılmaz 2002: 182). Uzak kaldığı derin düşüncelere tekrar erişmek isteyen Eşrefoğlu Rumî, Şeyh Bedrettin'le sohbet etmek ister, onun İznik'te bulunmasına sevinir. Eşrefoğlu Rumî, Şeyh Bedrettin'in tasavvufi yönünü geri planda bırakıp, bilime ağırlık verdiği düşüncesindedir. Kendisi yıllar önce Abdal Mehmet'le karşılaştıktan sonra bıraktığı ilme bir daha geri dönememiştir. Şeyh Bedrettin ise bilimin ötesine geçmesine rağmen dönüp tekrar ilmini eline almıştır. Fıkıh alanında meşhur kitaplar yazan Şeyh Bedrettin'in dost sohbetlerinde tasavvufla ilgili görüşlerini anlatması ve bunları Vâridât adıyla kitaplaştırması Eşrefoğlu'nu mutlu eder.

"Eşrefoğlu, Şeyh Bedrettin'in derin bir tasavvufi yönü olduğunu biliyordu. Adı üstünde bir şeyh idi o... Fakat eserlerinde tasavvuftan en ufak bir iz yoktu... Eşrefoğlu'nu sevindiren en önemli şey ise, Şeyh Bedrettin'in çok özel dostlarıyla birlikteyken tasavvufi yönünü ortaya çıkaran bazı sözleriydi. Şeyh Bedrettin, bunları nesir ve nazım karışımı bir üslupla söylemişti; bunlara "Vâridat" adını vermişti." (Yılmaz, 2002: 43)

Şeyh Bedrettin, İznik'e sürgün edildikten sonra Eşrefoğlu Rumî'nin niçin kendini ziyaret etmediğini düşünür. Teshil'i tamamladıktan sonra çıktığı gezide

bir camide karşılaşan ikili, orada kısa bir sohbet gerçekleştirirler. Adeta konuşmadan birbirlerini anlarlar. Bu sohbet sonrası Eşrefoğlu'nun derin düşünme yetisinin körelmesine neden olan Müzekkinnüfus'un köreltici etkisini üzerinden atmasına, dimağının genişlemesine yeter.

Sonuç

İsyancı Bir Sufi'nin Darağacı Yolculuğu romanında Börklüce Mustafa ile Torlak Kemal'in çıkardıkları isyanın kaynağı olarak Vâridât değil Teshil gösterilmiştir. Romanda Şeyh Bedrettin'in Marksist çevrelerce ilk materyalist olarak değerlendirilmesine neden olan Vâridât yerine kurgunun Teshil üzerine oturtulması, Şeyh Bedrettin'i materyalist olarak tanıtan çevrelere karşı bir hareket olarak algılanmaya müsaittir. Vâridât, coşkunluğun, Teshil ise aklın eseridir.

Romanın dünyasında Şeyh Bedrettin, duygularının kıskacında kalmış aciz bir tip olarak yer alır. Aydın ve Manisa yörelerinde çıkan isyanlara karşı mücadeleci bir tavır yoktur. O, inandığı hükümdarın saltanatının sonlanmasının ardından kendi içine kapanmış bir kişiliktir. Gerçekleştirmek istediği amaçları sonlanmıştır. Romanda aktif bir isyancı yerine pasif bir sufi olarak kodlanır.

Şeyh Bedrettin'in bakışıyla değerlendirilen Yunus Emre ve Mevlânâ, Bedrettin'in yumuşak karnını ortaya koyar. O, Yunus Emre gibi bir halk insanı olma amacındadır. İsyan onun amaçladığı bir eylem değildir. Mevlânâ ise büyük bir âlim olmasına rağmen kendi kabuğunda şiirler mırıldanması, halka yakın olmasıyla eleştirilir.

Şeyh Bedrettin'in romanda pasif bir sufi olarak değerlendirilmesine karşın romanın adının İsyancı Bir Sufi'nin Darağacı Yolculuğu olması ise geniş kitlelere isyancı olarak tanıtilen Şeyh Bedrettin imajına gönderme olarak yorumlanabilir. Romanda Şeyh Bedrettin'in isyanı devlete karşı aktif bir isyan yerine kendine karşı pasif bir isyan olarak anlam kazanır.

Kaynakça

Balivet, Michel (2000). *Şeyh Bedrettin Tasavvuf ve İsyân: Ela Güntekin* (Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

Carr, Edward Hallet (1993). *Tarih Nedir?*. Misket Gizem Göktürk (Çev.). İstanbul: İletişim.

Gariper, Cafer (2006). "Nâzım Hikmet'in *Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedrettin Destanı*'nı Metinlerarasılık Çerçevesinde Okuma Denemesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi VI. Uluslararası Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri*. 1-2 Haziran, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi: 117-123.

Gariper, Cafer; Küçükcoşkun, Yasemin (2007). "Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Darağacı Romanında Şeyh Bedrettin İmgesinin Dönüşümü", *Erdem*, 49: 151-182.

Hafız, Halil (2015). *Şeyh Bedrettin Menakbname*. Mehmet Kanar (Çev.). İstanbul: Tekin.

Ocak, Ahmet Yaşar (1998). *Osmanlı Toplumunda Mülhitler ve Zındıklar 15-17. Yüzyıllar*. İstanbul: Yurt Vakfı.

Severcan, Şefaettin (1996). "Şeyh Bedrettin'in Hayatı ve Eserleri". Şeyh Bedrettin. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü.

Şeyh, Bedrettin (1990). *Vâridât*. Cengiz Ketene (Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yaltkaya, M. Şerefettin (2001). *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin*. İsmail Aka, Mustafa Demir (Haz.). İstanbul: Temel.

Yılmaz, Durali (2002). *Şeyh Bedrettin İsyancı Bir Sufinin Darağacı Yolculuğu*. İstanbul: Ozan.

